

15 let Varšavské smlouvy společných cvičení

Rok 1970 je rokem velkých historických výročí ČSSR, socialistických států a světového proletariátu. 100 let od narození Lenina vtisklo tomuto roku svou specifickou tvářnost. Ohlédnutí zpět na celé období nové epochy spojené s tvůrčím vyhodnocením teoretického a praktického odkazu největšího revolucionáře, myslitele a organizátora je zejména dnes zdrojem širokého všestranného poučení našich národů, našeho dělnického hnutí, naší komunistické strany. Myšlenky proletářského internacionalismu, vedoucí úlohy komunistické strany, avantgardní úlohy proletariátu, učení o třídním boji, o významu a úloze ideologie stávají se v našich současných podmínkách mimořádně živým a podnětným odkazem, promlouvajícím i dnes jasnou, vyhraněnou a srozumitelnou řečí.

V letošním roce slavíme 25. výročí vítězství nad hitlerovským fašismem. I to bude pro nás důvodem k tomu, abychom vzpomněli historické úlohy protifašistické koalice, zejména však rozhodujícího podílu, který na porážce fašistického Německa měl Sovětský svaz a jeho armáda. K těmto výročím se nevracíme z důvodů sentimentálnosti ani nostalgické, ale musíme v nich hledat posílení pro naši současnou cestu, potvrzovat si na celé prošlé době správnost našeho rozhodnutí jít cestou socialistického budování společnosti, rozvíjet nejtěsnější vztahy se všemi socialistickými státy, zejména se Sovětským svazem, účinně přispívat k boji za světový mír, za upevnění proletářského internacionalismu.

V tomto období slavíme — pro nás vojáky zvláště významné výročí — patnáct let od vzniku Varšavské smlouvy. Přes historickou krátkost celého tohoto období její význam a přínos pro utváření poválečného světa je mimořádný. Varšavská smlouva vznikla z objektivní potřeby vytvořit potencionální politickou, vojenskou a ekonomickou protiváhu vůči agresivnímu uskupení NATO. Vznikla jako garant socialistického společenského řádu, jako světová síla, která jediná je s to paralyzovat cíle západních imperialistických mocností, při jejichž uskutečňování stále narůstá význam i vliv západoněmeckých revanšistických sil.

Ve střetnutí, které probíhá mezi kapitalismem a socialismem v pulsujících výkyvech různých forem a intenzit, vojenská síla Varšavské smlouvy, její ideová, politická a ekonomická harmonie, jsou reálnou zárukou udržení imperialismu na uzdě.

Proto základním krédem naší vojenské politiky musí být jednoznačná a plně zainteresovaná, aktivní a iniciativní orientace k dalšímu uplatňování tohoto politického, vojenského a ekonomického společenství, které má hluboké třídní a internacionální základy a jehož zdrojem síly je trvale se rozvíjející a upevňující se socialistická společnost.

Pokládám proto za vhodné, abych osvětlil přínos Varšavské smlouvy pro jednu z významných oblastí — pro rozvoj operačního myšlení a připravenosti naší armády, krátce zhodnotil toto období patnácti let společné, tvůrčí činnosti. Není cílem tohoto článku udělat hluboký roz-

bor, ale na některých rozhodujících faktorech chci zvýraznit význam a přínos této společné, v internacionálním duchu se rozvíjející, úspěšné spolupráce našich armád.

Z hlediska obsahové náplně, forem, metod, rozmachu a významu této etapy můžeme ji periodizovat na tři základní období:

První období (1956—1960) charakterizují prvá společná operační cvičení. Vzhledem k tomu, že jednotlivé armády nebyly na stejné úrovni připravenosti, většina těchto cvičení připravovalo a řídilo velení sovětské armády. Převažovaly jejich základní a nejjednodušší formy, především velitelsko-štábní cvičení se štáby vyvedenými s omezenými počty a zařazenými jako koncové stupně vyšších sovětských operačních štábů. Cvičení se konala převážně mimo území ČSSR — buď v západních oblastech Sovětského svazu, nebo v součinnosti se skupinou sovětských vojsk na území NDR.

Z operačního hlediska je jistě zajímavé, že od samého počátku tato cvičení probíhala v podmínkách oboustranného použití jaderných zbraní. To poskytlo našim velitelům a operačním štábům první praktické a cenné poznatky z operačního plánování a použití zbraní hromadného ničení, umožnilo jim lépe chápat kvalitativní změny v charakteru operací jaderného věku. Na cvičeních si velitelé a štáby ujednotovali názory, přejímali bohaté zkušenosti sovětské armády, která se ve své činnosti opírala o praktické poznatky z jaderných pokusů v Sovětském svazu.

Cvičení brala důsledně v úvahu možnost a doktrinální názory pravděpodobného nepřítele a vytvářela tak předpoklady, aby cvičící velitelé a štáby hluboce poznali organizaci, výzbroj a zásady vedení operací nepřítele.

V tomto prvním období probíhala cvičení převážně v součinnosti jen se sovětskou armádou. To také reálně odpovídalo situaci rozvoje a připravenosti jednotlivých armád ostatních socialistických států. V obsahové náplni byly zvláště cenné ty poznatky a zkušenosti, které získali naši velitelé a štáby v metodice práce, plánování, součinnosti a velení v dynamice operací.

Cvičení významně přispěla k upevnění vztahů mezi československou a sovětskou armádou. Obecně bylo nahrazeno konkrétním. V poli se poznali velitelé, pracovníci štábů, sdíleli stejné politické ná-

1. První období, které zahrnuje první léta po vytvoření Varšavské smlouvy [1956—1960].

2. Druhé období, kdy se upevňuje součinnost socialistických armád soudobého charakteru (počátek šedesátých let).

3. Třetí období široce rozvinuté, koordinované a cílevědomé společné operační činnosti (polovina šedesátých let).

zory, učili se a prohlubovali své odborné znalosti. Vznikaly upřímné soudružské vztahy, které příznivě ovlivnily celkovou atmosféru ve vyšším velitelském sboru naší armády.

Druhé období (počátek šedesátých let) je typické tím, že sílí a zkvalitňují se všechny armády států — účastníků Varšavské smlouvy. Dochází k široké modernizaci výzbroje armád, upevňuje se jejich organizační struktura, zvyšuje se úroveň připravenosti kádřů. Zmenšují se tím dřívější výrazné rozdíly a armády se do- stávají na soudobou úroveň.

Tyto skutečnosti umožňují přecházet postupně k vyšším formám operační přípravy, více je přibližovat realitě, zvýraznit podíl na jejich přípravě a provádění jednotlivými armádami a jejich vrcholnými řídicími složkami.

Cvičení probíhají v této etapě převážně již na operačních zájmových směrech. Řídí je některý z ministrů národní obrany jednotlivých států. V principu se upevňuje řídicí aparát Varšavské smlouvy, se stále vzrůstající připraveností armád se zvyšuje i tvůrčí teoretický i praktický přínos jednotlivých národních armád ve prospěch společné věci.

To umožňuje přistoupit k vícestranné účasti štábů na společných cvičeních. Výměna zkušeností je širší a zahrnuje rozsáhlejší oblasti. Štáby řeší řadu konkrétních problémů společné operační činnosti a zvláštností, které vyplývají ze vzájemné změny podřízenosti sil mezi spojeneckými armádami, zvláštností v organizaci velení a spojení i v organizaci materiálního a technického zabezpečení armád.

Společná činnost se postupně rozšiřuje na stupně svazků, které v průběhu cvičení přecházejí většinou pod velení jiné armády. Přitom se citlivě dodržuje reciprocita jak v počtech cvičení, tak i v prostorech jejich konání, v početnosti orgánů řízení apod.

Tato etapa umožnila prohloubit součinnost i na taktickém stupni. Potvrdila, že předchozí období operačního sjednocování názorů na charakter války a na způsob jejího vedení umožnilo ve shod-

ném směru připravovat taktické stupně a vytvořit tak dobrý předpoklad k vedení společné bojové činnosti na těchto úrovních.

Mimořádný význam měl široký vzájemný styk vojáků základní služby při těchto cvičeních. Stal se praktickou školou proletářského internacionalismu. Formální vztahy byly nahrazeny soudružským vzájemným poznáním při plnění bojových úkolů i v době odpočinku. Rozvíjela se zdravá soutěživost, upevňovala se vojenská hrdost a vytvářel se vztah úzké souzávislosti armád Varšavské smlouvy. „Třídní bratři — bratři ve zbrani“ nebylo jen heslem, ale bylo opravdovou denní skutečností.

Toto období zahrnuje i první společné operačně strategické válečné hry, které řídil ministr obrany Sovětského svazu za spoluúčasti ostatních ministrů národní obrany. Náplní těchto vrcholných forem operační přípravy je řešení nejpravděpodobnější varianty ozbrojeného střetu na evropském válečném poli, respektující reálné síly, možnosti a prostředky koalice. Při cvičeních dochází k hluboké a všestranné operační součinnosti. Jsou přímým odrazem schopnosti armád států — účastníků Varšavské smlouvy zabezpečovat mírové budování socialistických zemí. Vzhledem ke svému charakteru stávají se tak tyto válečné hry základním zdrojem rozvíjení operačního umění, vytvářejí praktickou základnu pro ujasňování úloh a místa jednotlivých armád. Jejich náplň je podnětem k hlubokému teoretickému a praktickému řešení společných i specifických doktrinárních zásad. Jsou při nich rozpracovány zásadní otázky vedení neomezené jaderné války, možné reakce na jadernou eskalaci, zvláštnosti operací dočasně vedených jen klasickými prostředky, dále otázky prvního a dalších jaderných úderů, vytváření silných úderných uskupení na rozhodujících směrech válčiště, otázky dynamického rozvíjení operací a operační součinnosti mezi druhy ozbrojených sil, mezi druhy vojsk a mezi spojeneckými armádami.

Do tohoto období spadá i intenzivnější a cílevědomá koordinace činnosti druhů vojsk, letectva, protivzdušné obrany států a operačního týmu.

Potřeba koaličního systému PVOS přitom vystupuje mimořádně do popředí společného zájmu. Především proto, že hlavním prostředkem jaderného napadení potenciálního nepřítele je silné letectvo. Proto integrační proudy v této oblasti zákonitě procházejí nejrychleji a směřují k jednotnému koaličnímu systému uzavřené protivzdušné obrany socialistických

států. Vysoký spád a manévrovost předpokládané činnosti, zejména ve stíhacím letectvu, vyžaduje trvalou a nepřetržitou součinnost mezi všemi spojenci. Proto v této oblasti také dochází nejrychleji k unifikaci ve všech směrech — v organizaci, ve výzbroji, ve způsobech vedení a součinnosti, v metodách vedení boje i ve složitých a náročných úkolech skutečného zabezpečení činnosti vojsk.

Třetí období (polovina šedesátých let) charakterizuje prohloubení vzájemné součinnosti mezi všemi armádami Varšavské smlouvy, prakticky ve všech oblastech operační činnosti. Operační cvičení můžeme v tomto období rozdělit na dvě základní formy:

- operačně strategické válečné hry,
- manévry.

První forma — operačně strategické válečné hry — výrazně ovlivňují další rozvoj operačního myšlení této etapy. Probíhají v podmínkách zasazení maximálního množství sil a prostředků v zájmových prostorech. Odrážejí kvantitativní i kvalitativní změny ve výzbroji jednotlivých armád, v jejich složení, předurčení, operačních možnostech a ve způsobech efektivního vedení společných pozemních, vzdušných a námořních operací.

Stávají se teoretickým i praktickým východiskem při formulování doktrinárních zásad koaliční obrany, umožňují specifikovat charakter války na podmínky jednotlivých armád a států — tedy vyjádřit v obecném zvláštní. Zásadní obsahové problémy těchto operačně strategických válečných her jsou podkladem k dalšímu jejich teoretickému rozpracování a k vhodné aplikaci do všech oblastí výstavby spojených ozbrojených sil.

Tato cvičení mají významný vliv i na usměřování praktické přípravy vojsk, na typické formy bojové činnosti, které vyplývají z některých nových teoretických modelů. Jako charakteristický příklad můžeme uvést teoretické i praktické řešení překonávání pásem jaderných zátarasů nepřítelů. Operační vyhodnocení a řešení tohoto úkolu se bezprostředně promítalo do potřeby jeho širšího teoretického propracování a vyústilo do praktického výcviku a přípravy jednotlivých druhů vojsk a speciálních vojsk, našlo odraz v nezbytných úpravách organizačních struktur, ale i ve výzbroji vojsk, v zavedení speciální techniky a v důkladném propracování taktiky a techniky činnosti vojsk při jejich zjišťování, zneškodňování a překonávání.

Druhá forma — manévry — stávají se vrcholovým opatřením operační a bojové přípravy. Potvrzují schopnost vojsk a stá-

bů plánovat, organizovat a vést soudobé operace v podmínkách, které se maximálně přibližují představám o charakteru soudobých operací.

V této formě však můžeme pozorovat dynamický vývoj: od prvních, můžeme říci nesmělých pokusů, kdy manévry byly prostorově velmi omezené a kdy se vojska zpravidla soustředovala do jednoho prostoru vyvedení a jejich činnost probíhala převážně na úrovni ukázkových cvičení, až po cvičení velkého prostorového rozmachu, jichž se zúčastnily desetitisíce vojáků a velké množství bojové techniky všeho druhu, všech nebo většiny armád států — účastníků Varšavské smlouvy.

Jako typické příklady těchto manévru uvádím alespoň tři z nich, které svědčí o jejich postupném narůstání v silách, obsahu i prostoru.

Cvičení „Říjnová bouře“, které se konalo na území NDR za účasti sovětské, polské, československé armády a národní lidové armády NDR bylo jedním z prvních opatření tohoto charakteru. Vzhledem k tomu bylo ještě prostorově omezené a ukazovalo v podstatě charakteristiku soustředění vojsk ve směrech zvoleného rozhodujícího úderu. Převažovalo v něm taktické plnění úkolů společnými silami pozemních vojsk a frontového letectva. Podalo však ve svém pojetí výrazný důkaz o schopnosti účastníků se ardu plnit společné úkoly, koordinovat bojovou činnost, velet spojeneckým svazkům. Demonstrovalo v té době výrazný pokrok ve výstavbě ozbrojených sil NDR, ukázalo soudobé vyzbrojení všech armád bojovou technikou a dosažení jejich vysoké bojové úrovně, zejména v taktické oblasti přípravy. Vzhledem ke složitosti mezinárodně politických vztahů tohoto období bylo i účinnou politickou demonstrací jednoty a připravenosti států Varšavské smlouvy.

Cvičení „VLTAVA“ v roce 1966 na území ČSSR za řízení ministra národní obrany ČSSR rozvíjelo společné úsilí ve výstavbě a operační připravenosti spojeneckých ozbrojených sil. Jeho prostorový rozmach byl značný. Byl spojen s přesuny sovětských vojsk ze západní Ukrajiny, maďarských vojsk a vojsk NLA NDR z jejich prostorů mírové dislokace do prostoru hlavních epizod manévru — do jižní části Čech. Tento prostor byl dále rozšířen širokou účastí sovětského letectva na manévrech, zejména dopravně výsadkové letectva.

Na tomto cvičení byly plněny i úkoly mobilizačního charakteru, prověřena schopnost řešit náročné úkoly zmobilizovanými svazky v podmínkách raketové jaderné války.

Cvičení se účastnila v dosud nebývalé míře i řada teritoriálních složek, a to jak vojenských, tak stranických a státních. V závislosti na celkovém zámyslu cvičení byly ověřeny takové závažné úkoly jako jsou řízení krajů v době války s plnou návazností na činnost stranických a státních orgánů a složek, všestranné zabezpečení rychlých přesunů spojeneckých vojsk na území státu, boj s nepřátelskou diverzí a průzkumem, obrana a ochrana důležitých objektů, prověření systému protivzdušné obrany a ochrana proti zbráním hromadného ničení. Ve značné části byla tato opatření zabezpečována v těsné součinnosti s orgány ministerstva vnitra, dopravy, spojů, s Lidovými milicemi, Civilní obranou a dalšími.

Také obsahová část zámyslu cvičení přinesla řadu operačně zajímavých myšlenek. Zejména zdůrazňují použití operačních výsadků v samém počátku války využívajících prvního jaderného úderu, technický způsob řešení tohoto výsadku v těsné součinnosti československých výsadkových útvarů se sovětským a československým letectvem. Stejně zajímavý byl i charakter manévrové činnosti pozemních vojsk, která široce využívala ke splnění úkolů taktických výsadků. Zvláštní pozornost v průběhu cvičení byla věnována různým způsobům násilného překonávání vodních toků.

Cvičení „VLTAVA“ bylo zajímavé i z hlediska způsobu řízení jak operační, tak i politické části cvičení. Více se již uplatňovaly prvky integrovaného řídicího aparátu. Mimořádný význam mělo cvičení v oblasti politické, kdy opětovně a tentokrát na našem území potvrdilo pevnou vojenskou i politickou jednotu socialistického tábora.

Spojenecké manévry „ODRA — NYSA 69“ byly posledním cvičením tohoto druhu. Cvičení řídil ministr národní obrany PLR a účastnily se ho svazky pozemních vojsk, letectva a námořnictva sovětské armády, polské lidové armády, národní lidové armády NDR a československé lidové armády. Prostorový rozmach cvičení byl oproti dřívějším rozšířen i o oblasti Baltického moře. Cvičení dále zvýraznilo a rozvinulo všechny prvky ukázané v charakteristice cvičení „VLTAVA“ a kromě toho přineslo další nová řešení. Ukázalo především formu důsledného spojování taktických epizod manévru s bojovými střelbami a bombardováními a v oblasti velení široce zvýraznilo v aplikovaném použití celou oblast automatizace a mechanizace v práci operačních štábů. Obě tyto myšlenky přinesly řadu praktických podnětů pro způsoby

přípravy vojsk a štábů v jednotlivých armádách a přispěly ke koordinaci řady opatření v oblasti automatizace velení ve spojených ozbrojených silách.

Tyto příklady svědčí o tom, že nejsou doposud vyčerpány všechny potenciální zdroje, které umožňují prohlubování vše-

stranné jednoty a připravenosti našich armád. Každý rok přináší nové problémy, nové formy a způsoby řešení složitých úkolů společné přípravy našich armád. To umožňuje, aby se trvale prohlubovala úroveň jejich připravenosti k obraně socialistického tábora.

Z tohoto rozboru vyplývají tedy některé závěry, které můžeme shrnout do těchto faktorů:

1. Vojenská oblast Varšavské smlouvy je reálným garantem rozvoje mírového budování socialistických států.

2. Varšavská smlouva plně odráží potřeby a slouží životním politickým zájmům ČSSR.

3. Upevňování a národní vklad každého socialistického státu směřující k posílení tohoto společenství je základní třídní a internacionální povinností každé socialistické země.

4. Varšavská smlouva v historicky krátkém období vytvořila mohutnou všestranně připravenou vojenskou sílu, jejímž rozhodujícím článkem je sovětská armáda a v níž má výrazné místo i každá armáda všech socialistických států.

5. Varšavská smlouva přispěla k upevnění třídního bratrství všech socialistických armád. Je výrazem společných zájmů a společných úkolů socialistických států.

6. Varšavská smlouva umožnila plně rozvinout společnou operační a bojovou přípravu. Stala se internacionální, politickou i vysoce odbornou školou a zdrojem základního rozvoje výstavby moderních armád, všestranně připravených hájit zájmy lidu.

Nad těmito závěry je potřebné se zamyslet ve všech souvislostech naší současné i příští vojenské politiky.